

Tom Holmén
tholmen@abo.fi

1. Johdanto

Historian Jeesusta koskeva nykytutkimus korostaa aina sitä, että Jeesusta tulee tarkastella ja tulkita ensimmäisellä vuosisadalla eläneenä Palestiinan juutalaisena. Lisäksi ollaan yhtä mieltä siitä, ettei Jeesus ollut vain hieman juutalainen vaan hyvin juutalainen. Hän oli hurskaasti uskonnollinen ja täysin tietoinen juutalaisesta perinnöstään.¹ Tästä painopisteestä ja korostuksesta huolimatta vain melko harvat tutkimukset pyrkivät analysoimaan nimenomaan niitä Jeesuksen työn ja opetuksen aspekteja, jotka tuovat tämän hänen olennaisen juutalaisuutensa parhaiten esiin. Nyt käsillä olevan tutkimuksen tarkoitus on analysoida joitakin tällaisia seikkoja.

Kysymys siitä, mikä Jeesuksessa on juutalaisinta, joutuu todellakin kohtaamaan monenlaisia esteitä. Yksi niistä on se, että Jeesuksen ajan juutalaisuus määritellään yleensä erittäin monimuotoiseksi ilmiöksi, jolla ei ollut valtavirtaa eikä keskusta.² Jos juutalaisuudella ei ajatella olleen mitään selkeästi erottuvaa ydintä, Jeesustakaan ei tietenkään voida sijoittaa lähelle tuota ydintä eikä häntä voida siten myöskään pitää

-
- 1 Ks. aiempia ja viimeisimpiä kuvauksiani tästä tutkimushistorian piirteestä: T. Holmén, "The Jewishness of Jesus in the 'Third Quest'", M. Labahn ja A. Schmidt (toim.), *Jesus, Mark and Q: The Teaching of Jesus and Its Earliest Records* (Sheffield: Sheffield Academic Press 2001), ss. 143–162; T. Holmén, "'Jesus of Context': Putting Perspective in Perspective", P. von Gemünden, D. G. Horrell ja M. Küchler (toim.), *Jesus – Gestalt und Gestaltungen* (Festschrift G. Theissen; Göttingen: Vandenoeck & Ruprecht 2013), ss. 515–535 (517–521). Ks. myös esim. T. Holmén ja S. E. Porter (toim.), *Handbook for the Study of the Historical Jesus: Volume 3: The Historical Jesus* (Leiden: Brill 2011), ss. 2575–2909 (*Part Three: Jesus and the Legacy of Israel*); J. H. Charlesworth (toim.), *Jesus Research: New Methodologies and Perceptions* (Grand Rapids: Eerdmans 2014), ss. 201–396 (*Section 3: Jesus within Judaism*).
 - 2 Vrt. esim. seuraavia toteamuksia: "varhainen juutalaisuus näyttää sisältävän lähes rajattoman määrän monimuotoisuutta ja vaihtelua" (G. W. E. Nickelsburg ja R. A. Kraft, "The Modern Study of Early Judaism"; R. A. Kraft ja G. W. E. Nickelsburg [toim.], *Early Judaism and its Modern Interpreters* [Philadelphia: Fortress Press 1986], ss. 1–30 [2]); "olemassa olivat vain juutalaisuuden rajattomat ja vaihtelevat järjestelmät" (J. Neusner, *The Judaism the Rabbis Take for Granted* [Atlanta: Scholars Press 1994], s. 18); radikaali moniarvoisuus oli "täysin normaalia" (B. Chilton, *The Temple of Jesus: His Sacrificial Program Within a Cultural History of Sacrifice* [University Park: Pennsylvania State University Press 1992], s. 181); olisi ymmärrettävä, kuinka "täysin mahdotonta on määritellä minkään tyyppistä suljettua, järjestelmällistä, normatiivista juutalaisuutta" (J. H. Charlesworth, "The Foreground of Christian Origins and the Commencement of Jesus Research", J. H. Charlesworth [toim.], *Jesus' Jewishness: Exploring the Place of Jesus in Early Judaism* [New York: Crossroad 1996], ss. 63–83 [72]); ja "kaikki nämä liikkeet olivat omalla tavallaan ainutlaatuisia, kiistanalaisia ja vakuuttuneita omasta 'oikeaoppisuudestaan'" (H.-D. Betz, "Wellhausen's Dictum 'Jesus was not a Christian, but a Jew' in Light of Present Scholarship", *ST* 45 [1991], ss. 83–110 [100–101]).

”erittäin juutalaisena”. Yksinkertainen ratkaisu tähän on se, että juutalaisuuden määrittelytapa voidaan valita strategisesti eri tavoin sen mukaan, mikä palvelee kulloistakin tehtävää parhaiten. Voidaan valita sellainen määrittelytapa, joka perustuu juutalaisuuden keskeisten piirteiden ja ytimen esiintuomiseen. Näin annetaan mahdollisuus ja samalla metodinen oikeutus tutkimukselle, joka pyrkii kuvaamaan Jeesusta syvästi juutalaisena hahmona.³

Vaikeampi kysymys on se, kuinka erottaa juutalaisuudessa ne piirteet, jotka olivat keskeisimpiä ja joiden voidaan ajatella ilmentävän sitä, mikä oli ”hyvin juutalais-ta”. Tässä tutkimuksessa pidän tosiasiallisuuden näkökulmaa ratkaisevan tärkeänä. Toisin sanoen piirteiden, joiden katsotaan ilmaisevan ja edustavan ajan juutalaisuutta kaikkein ensisijaisimmin, tulisi olla niitä, joita tuohon aikaan todella pidettiin sellaisina. Tämä eroaa moderneista teoreettisista rakennelmista kuten keskiarvosta tai pienimmästä yhteisestä nimittäjästä. Tässä suhteessa parhaisiin ja aidoimpiin tuloksiin päästään mielestäni keskittymällä niihin ominaisuuksiin,

- jotka olivat *yhteisiä* juutalaisuuden eri haaroille ja liikkeille (Y),
- joita nämä pitivät *keskeisinä* (K) ja jotka olivat myös
- *tunnusomaisia* juutalaisuudelle verrattuna ajan muihin uskontoihin ja kulttuureihin (T).

Nimitän tällaisia piirteitä juutalaisuuden *tunnusmerkeiksi*. Lisäksi näiden piirteiden (YKT) eli tunnusmerkkien tulisi

- vastata historian *Jeesusta* koskevia *väittämiä*, joita voidaan käyttää tieteellisessä kuvauksessa (vJ).

Kun otetaan huomioon ensimmäisen vuosisadan juutalaisuuden epäyhtenäisyys, on selvää, että ensimmäiset kaksi ehtoa (YK) ovat varsin vaativia. Siksi onkin ymmärrettävää, että piirteet, jotka täyttävät molemmat ehdot, kuuluvat juutalaisuuden tyyppisimpiin. Kolmas ehto (T) johtaa samaan suuntaan. Samalla se kuitenkin myös auttaa käsittelemään kahta ensimmäistä. Tietyissä tärkeissä suhteissa juutalaiset erottuivat muista kansoista niiden erioikeuksien vuoksi, joita roomalaiset olivat heille myöntäneet.⁴ Juutalaiset saivat harjoittaa omaa uskontoaan ja tapojaan ja pidettyä osallistumasta muiden uskontojen harjoittamiseen vapaammin ja laajemmin kuin roomalaisessa hellenismissä oli yleistä.⁵ Selvästikin nämä oikeudet ilmentävät

3 Ks. tässä Holmén, ”Jesus of Context”, ss. 521–525. Suomenkielinen versio: T. Holmén, ”Kuinka juutalainen Jeesus oli? Pohdinnan ongelmia”, T. Holmén ja V. Ollilainen (toim.), *Juutalainen Jeesus* (Åbo: Åbo Akademi University Press 2011), ss. 93–111 (98–104).

4 Nämä johtuivat palveluksista, joita Herodes Suuren isä Antipater oli tehnyt Gaius Julius Caesarille; ks. *Ant.* 14:185–267; 16:160–178.

5 M. Pucci Ben Zeev, *Jewish Rights in the Roman World: The Greek and Roman Documents Quoted by Josephus Flavius* (Tübingen, Mohr 1998) sisältää hyvin hyödyllisen ja perusteellisen tutkimuksen juutalaisten ”erioikeuksista”. Pucci Ben Zeev päätelee, että on erotettava toisistaan erioikeudet ja yleiset oikeudet, joita myönnettiin monille roomalaisten kukistamille kansoille. Erioiikeuksiakaan roomalaiset eivät aina pitäneet aivan poikkeuksellisina, pelkästään juutalaisia koskevinä. Myös T. Rajak, *The Jewish Dialogue with Greece and Rome: Studies in Cultural and Social Interaction* (Leiden, Brill 2001), ss. 301–302, huomauttaa aivan oikein, etteivät juutalaiset tavat monissakaan tapauksissa olleet muodollisesti yhteensopimattomia esimerkiksi ei-juutalaisen kaupungin lakien kanssa. Niiden *erottuvuutta* ei kuitenkaan voida kyseenalaistaa (vrt. esim. sapattisäännökset, erityisruuan

sitä, mikä oli juutalaisuudelle tunnusomaista (T). Toisaalta erioikeudet oli luonnollisesti suunnattu kattamaan juuri ne juutalaisen uskonnon muodot, joita juutalaiset yleisesti (Y) pitivät tärkeimpinä (K).⁶

Lopuksi myös kysymys siitä, kuinka muodostaa väittämiä, joita voidaan käyttää historian Jeesuksen tieteellisessä kuvauksessa (vJ), on väistämätön ja aiheuttaa sekin ongelman. Pidätyn kuitenkin toistaiseksi muotoilemasta siihen tarkempia teoreettisia ja metodologisia ratkaisuja. Palaan kysymykseen projektini lopussa.

Mielestäni juutalaisuuden tunnusmerkkeinä tulisi pitää ainakin seuraavia viittä piirrettä:⁷

α: Juutalaiset Jumalan kansana

β: Kiivas, yksi Jumala

γ: Pyhät kirjoitukset (Toora)

δ: Juutalaisten yksi temppele

ε: Sapatti

Haluan korostaa, että näistä seikoista tulisi muodostua hyvä, vaikkakaan ei läheskään kattava kokoelma piirteistä, joita tosiasiaassa pidettiin aidosti ja keskeisesti juutalaisina. Niiden tulisi riittää hyvin *esimerkeiksi* ajan juutalaisuuden tunnusmerkeistä. Uskaltaisin myös sanoa, että ne edustavat näistä tunnusmerkeistä merkittävimpiä.

Tarkastelen nyt lyhyesti sitä, kuinka nämä juutalaisuuden tunnusmerkit (YKT) esiintyvät Jeesuksen julistuksessa (vJ). Tässäkin tyydyn antamaan muutamia esimerkkejä.

2. Juutalaisuuden tunnusmerkkejä – Jeesuksen juutalaisuus

Seuraavien katsausten tarkoitus ei ole määritellä yksityiskohtaisemmin Jeesuksen näkemystä näistä tunnusmerkeistä. Katsaukset tuovat esiin vain sen, että hänkin piti niitä ominaan, ja hahmottelevat lyhyesti hänen suhtautumistaan niihin.

2.1. Tunnusmerkki α: Juutalaiset Jumalan kansana

Yksi keskeinen tekijä, joka vaikutti osaltaan juutalaisten erioikeuksien muotoutumiseen, oli heidän yhteinen itseymmärryksensä, johon liittyi huomattava annos itse-tietoisuutta. Juutalaisten mukaan Jumala oli valinnut omakseen yhden tietyn kansan eli heidät. Hän oli valinnut Abrahamin jälkeläiset, antanut heille Mooseksen lain

markkinat ja erilliset kokoontumispaikat, jotka myös Rajak mainitsee). Arvio on tietenkin erilainen niiden juutalaisten suhteen, jotka eivät halunneet noudattaa uskonsa ikivanhoja tapoja.

6 E. P. Sanders, *Judaism: Practice and Belief 63 BCE–66CE* (Lontoo: SCM Press 1994), s. 212, toteaa aivan oikein: ”Nämä oikeudet kattoivat epäilemättä sellaisia juutalaisen käytännön osia, joita juutalaiset itse pitivät perustavina.” Tämä toteamus pätee, vaikka Sanders ottaakin esiin osaksi erilaisen valikoiman kuin mitä tässä käsitellään (ks. hieman jäljempänä tekstissä). L. L. Grabben luettelo siitä, mitä kreikkalais-roomalaiset kirjailijat usein mainitsivat juutalaisista, on lähempänä omaani todennäköisesti siksi, että hänkin pyrkii rajaamaan juutalaista identiteettiä: ”On vaikea löytää henkilöitä, jotka pitävät itseään juutalaisina ja joilta puuttuu näistä yksi tai useampi.” L. L. Grabbe, *Judaic Religion in the Second Temple Period: Belief and Practice from the Exile to Yavneh* (Lontoo: Routledge 2000), s. 294.

7 Perustelen kutakin näistä lyhyesti seuraavissa alaluvuissa.

ja erottanut heidät kaikista muista maailman kansoista, jotta he voisivat palvoa häntä, ainoaa todellista Jumalaa.⁸ Tällaisella uskonilmauksella oli monia seurauksia. Mainittakoon tässä vain se, etteivät juutalaiset osallistuneet pakanoiden vieraiden tapojen noudattamiseen. Aristeaan kirjeeseen sisältyvä kuuluu katkelma toteaa, että tämä seikka oli saanut johtavat egyptiläiset papit luonnehtimaan juutalaisia poikkeuksellisella tavalla ”Jumalan ihmisiksi”.⁹ Vastavuoroisesti ne, joiden syntyperä ei ollut juutalainen, eivät voineet osallistua ”jokapäiväisen elämämme yksityisiin tahtumiin”.¹⁰ Varsinaisten uskonnollisten seremonioiden lisäksi juutalaiset sulkivat muut pois esimerkiksi ateriyhteydestä ja avioliitosta.¹¹ Vaikka tämä ei estänyt kukaan kaikkia yhteyksiä juutalaisten ja ei-juutalaisten välillä, tulos oli se, että juutalaiset erottuivat omaksi ryhmäkseen tavalla, joka poikkesi useimmista muista etnisistä tai uskonnollisista ryhmistä (D).

Juutalaisia itseään valinnan teologia sekä yhdisti että jakoi. Eri liikkeiden ja ryhmittymien välillä käytiin monia väittelyitä, joissa oli usein taustalla perustava kysymys siitä, kuka edusti juutalaista perinnettä uskollisimmin ja ketkä olivat todellista Jumalan kansaa.¹² Tästä huolimatta Josefus, joka tunsu juutalaisten epäyhtenäisyyden omasta kokemuksestaan hyvin,¹³ pitää mahdollisena korostaa myös heidän kokemaansa yhteenkuuluvuuden tunnetta.¹⁴ Vahvaa keskinäistä kiintymystä tunnettiin ainakin erityisissä tilanteissa, esimerkiksi suurten juhlien kuten pääsiäisen aikana, jolloin paikalle kokoontui ihmisiä kaikkialta maailmasta.¹⁵ Se, että Israelin historia oli Jumalan valitun kansan historiaa, ei ollut pelkkä tunne, vaan kaikkea juutalaisuutta koskettava käsite (Y) ja sen identiteetin perustekijä (K).

Myös Jeesus katsoi, että juutalaisten ja pakanoiden välillä oli rajalinja. Tämä näkemys myös konkreettisesti vaikutti hänen toiminnassaan ja julistuksessaan. Tarkas-

8 Ks. esim. D. Goodblatt, ”Varieties of Identity in Late Second Temple Judah (200 BCE–135 CE)”, B. Eckhardt (toim.), *Jewish Identity and Politics between the Maccabees and Bar Kokhba* (Leiden: Brill 2012), ss. 11–27, erit. s. 27. Se, että tietty kansa katsoi olevansa erityisessä asemassa, ei luonnollisestikaan ollut antiikissa ainutlaatuinen ilmiö. Juutalainen monoteismi yhdessä joidenkin muiden juutalaisen uskon ominaispiirteiden kanssa vahvisti kuitenkin kokemusta sen erityisestä luonteesta.

9 ”Now our Lawgiver being a wise man and specially endowed by God to understand all things, took a comprehensive view of each particular detail, and fenced us round with impregnable ramparts and walls of iron, that we might not mingle at all with any of the other nations, but remain pure in body and soul, free from all vain imaginations, worshipping the one Almighty God above the whole creation. Hence the leading Egyptian priests having looked carefully into many matters, and being cognizant with (our) affairs, call us ‘men of God.’” *Ep. Arist.* 139–140. H. Andrews in käännös teoksessa R. H. Charles, *The Apocrypha and Pseudepigrapha of the Old Testament in English: Volume II: Pseudepigrapha* (Oxford: Clarendon, 1964), ss. 108–09.

10 *Apion.* 2:210. Itse asiassa Josefus sulkee tässä pois vain ”satunnaiset vierailijat” ja sanoo lainantajan (Mooseksen) hyväksyvän ne, jotka ”haluavat tulla elämään samojen lakien mukaan kuin me”. Jos hän ei puhu tässä tahansäilytyksestä, on kuitenkin varmaa, etteivät ei-juutalaiset, olivatpa he kuinka lainkuuluisia tahansa, saaneet osallistua juutalaisiin seremonioihin ja pyhien tapojen noudattamiseen.

11 Vrt. esim. Tacitus, *Hist.* 5:5, joka sanoo juutalaisten syövän ja nukkuvan erillään muista.

12 Hyvä esimerkki sosiokulttuurisesta näkökulmasta: H. C. Kee, *Who Are the People of God?* (New Haven: Yale University Press 1995), ss. 17–54. Ks. myös esim. L. L. Grabbe, ”When Is a Sect a Sect—or Not? Groups and Movements in the Second Temple Period”, D. J. Chalcroft (toim.), *Sectarianism in Early Judaism: Sociological Advances* (Lontoo: Equinox 2007), ss. 114–132.

13 *Vita* 9–12.

14 *Apion.* 2:179–181.

15 Ks. Filon, *Spec. Leg.* 1:70.

telen seuraavassa lyhyesti kahta esimerkkiä Jeesusta koskevista tutkimuksellisista väittämistä (vJ), jotka ilmentävät tätä:

- Jeesus rajoitti toimintansa Israelin juutalaisiin.
- Jeesus valitsi kaksitoista opetuslasta juutalaisten heimoveljiensä joukosta pannakseen alulle uuden Israelin.

On varsin kätevää – ja tietenkin seurausta tutkimusaiheen valinnasta – että näillä väittämillä on yhteinen pääaihe: ne edustavat hyvin keskeisesti ja samalla uskottavasti ensimmäisen vuosisadan juutalaisuutta. On täysin luonnollista, että juutalainen opettaja opetti vain juutalaisia. Pitkien välimatkojen ja myös pyhän maan ainutlaatuisen merkityksen vuoksi on samoin aivan ymmärrettävää, että hän pysytteli koko toimintansa ajan Israelin historiallisten rajojen sisällä. Tiedossa on muitakin tuona aikana eläneitä hahmoja, jotka täyttävät nämä kuvaukset ja joihin ensimmäinen väittäjä siten sopii samoin kuin Jeesukseen.¹⁶ Toiseen väittämään, joka sekin kuvastaa monia aivan tavallisia juutalaisia teemoja, liittyy sen sijaan myös joitakin sellaisia puolia, jotka saavat sen erottumaan. Se sijoittaa Jeesuksen kahdentoista joukon ulkopuolelle ja varaa hänelle siten jonkin erityisemmän aseman.¹⁷ Se myös viittaa jonkinlaiseen toteutuneeseen eskatologiaan, joka ei ole täysin verrattavissa mihinkään, mitä tuon ajan juutalaisuudesta tiedetään. Silti on niin, että vaikka nämä piirteet näyttävät todellakin erottuvan jossakin määrin tuon ajan juutalaisuuden *sisällöstä*, ne sopivat yhteen sen *dynamiikan* kanssa. Ihmiset, jotka elivät tässä ”kohisevassa, elämäntäyteisessä voimanpesässä” eli ensimmäisen vuosisadan juutalaisuuden piirissä,¹⁸ luonnollisesti muotoutuivat sen voimakkaiden virtausten mukaan.¹⁹ Jeesuksen kaltaista juutalaista opettajaa, jolla oli toiminnassaan oma itsenäinen profiilinsa, voidaan pitää sekä oireena että tuloksena juutalaisuuden radikaalista monimuotoistumisesta.²⁰ Tämä merkitsee sitä, että hänessä voidaan hyvinkin odottaa havaitavan piirteitä, joilla hän erottui muista.²¹ Kun Jeesuksen konteksti siis ymmärretään tarkemmin, myös toinen väittäjä näyttäytyy täysin uskottavana.

Siirrymme nyt käsittelemään Jeesusta koskevaa traditiota. Mitä siitä löytyy seläistä, jota väittämät voisivat vastata ?

Mitä ensimmäiseen väittämään tulee, evankeliumeissa on joitakin yleisiä lausumia, joiden mukaan Jeesus kävi vain juutalaisissa paikoissa ja saarnasi vain juutalai-

16 Ks. C. Keener, ”Jesus and Parallel Jewish and Greco-Roman Figures”, S. E. Porter ja A. W. Pitts (toim.), *Christian Origins and Greco-Roman Culture: Social and Literary Contexts for the New Testament* (Leiden: Brill 2013), ss. 85–111. Vrt. myös esim. C. A. Evans, ”Prophet, Sage, Healer, Messiah, and Martyr: Types and Identities of Jesus”, T. Holmén ja S. E. Porter (toim.), *Handbook for the Study of the Historical Jesus: Volume 2: The Study of Jesus* (Leiden: Brill 2011), ss. 1217–1243; R. Gray, *Prophetic Figures in Late Second Temple Jewish Palestine: The Evidence from Josephus* (Oxford: Oxford University Press 1993), ss. 80–163.

17 D. C. Allison, ”Jesus and the Covenant”, *JSNT* 29 (1987), ss. 57–78 (67).

18 J. H. Charlesworth, ”From Jewish Messiahology to Christian Christology: Some Caveats and Perspectives”, J. Neusner ym. (toim.), *Judaisms and their Messiahs at the Turn of the Christian Era* (New York: Cambridge University Press 1987), 225–264 (227).

19 J. H. Charlesworth, ”Preface”, J. H. Charlesworth (toim.), *Jesus’ Jewishness: Exploring the Place of Jesus within Early Judaism* (New York: Crossroad 1996), ss. 13–17 (16). Tässä hahmotellaan juutalaisten ja kristittyjen historioitsijoiden välistä konsensusta.

20 Chilton, *The Temple of Jesus*, s. 181.

21 Ks. G. Theissen ja D. Winter, *Quest for the Plausible Jesus: The Question of Criteria* (Lontoo: Westminster John Knox Press 2002), ss. 179–188.

sille.²² Kuvaukset Jeesuksen käyttämistä tosiasiallisista matkareiteistä myös vastaavat pääasiassa näitä lausumia,²³ ja sama koskee varsinaisia julistustilanteita.²⁴ Lisäksi tähän ”sääntöön” on joitakin huomattavia poikkeuksia, jotka todellakin vahvistavat sen.²⁵ Eräässä tapauksessa Jeesus auttaa sadanpäällikköä ja hänen palvelijaansa (Matt. 8:5–10 rinn. Luuk. 7:1–10).²⁶ Tekstien sanamuoto jättää näiden henkilöiden kansallisuuden hieman epäselväksi.²⁷ Kertomuksen perussävy kuitenkin edellyttää, että ainakin sadanpäällikköä tulisi pitää pakanana. Tapahtuman poikkeuksellinen luonne käy selvimmän ilmi Luukkaan versiosta. Juutalaisten vanhimpien on ensin suostuteltava Jeesus auttamaan sadanpäällikköä. He selittävät, että sadanpäällikkö ansaitsee avun, koska hän rakastaa juutalaista kansaa ja on jopa rakentanut sille synagogan. Molemmissa teksteissä Jeesuksen myös sanotaan päättäneen tilanteen vertaamalla sadanpäällikköä (ja sitä, mitä hän edustaa) ja Israelia. Jeesuksen yllätykseksi (ἐθαύμασεν) vertailu kääntyy edellisen eduksi. Samantyyppinen tapaus on keskustelu, jonka Jeesus käy pakananaisen kanssa. Hän auttaa naista, tälläkin kertaa pienen suostuttelun ja argumentoinnin jälkeen.²⁸ Se, että nämä tapahtumat ovat luonteeltaan selvästi poikkeuksia, jotka vaativat kommentointia, osoittaa, että Jeesuksen toimimista pelkästään juutalaisten keskuudessa pidetään niissäkin sääntönä.²⁹

Traditiosta löytyy siten monista eri muodoista ja säikeistä koostuva laaja ilmentymä, jonka sisällöt voidaan asettaa yhteyteen ensimmäisen väittämän kanssa. Voisin jatkaa kysymyksen analysointia, mutta koska väittämät – ja, mitä niihin tulee, myös tunnusmerkit – on tarkoitettu vain selventämään asiaa ja toimimaan esimerkkinä, tämä riittää toistaiseksi.

Tutkimus siitä, kuinka toinen väittämä ilmenee Jeesusta koskevassa traditiossa, johtaa vastaavaan tulokseen. Useat eri tapaukset sisältävät aineistoa, jonka kanssa väittämän voidaan katsoa sopivan yhteen.³⁰ Näihin tapauksiin liittyy kuitenkin erityinen piirre, jonka avulla väittämää voidaan tarkastella myös aivan erilaisesta näkö-

22 Mark. 1:38–39; Matt. 15:24; ks. Matt. 10:6.

23 Ks. esim. Mark. 1:9, 12, 14, 16, 21; 2:1; 6:1, 6; Matt. 8:5 rinn. Luuk. 7:1; Matt. 11:21 rinn. Luuk. 10:13; Matt. 9:1; Luuk. 7:11; Joh. 2:11–13; 3:22; 4:3–4, 43–46; 5:1; 6:1. Jne.

24 Ks. Mark. 4:1; 6:1–5; Matt. 5–7; Luuk. 6:17–49. Jotkut lausumat ja kertomukset antavat selityksen juutalaisten ja juutalaisten alueiden eksklusiiviselle asemalle Jeesuksen toiminnassa, mutta sille, että Jeesus käy silloin tällöin pyhän maan rajojen ulkopuolella, Samariassa (Luuk. 9:52–53; 17:11; Joh. 4:4), Dekapoliin alueella (Mark. 5:1–20; 7:31), Tyroksen ja Sidonin alueella (Mark. 7:24; 31) ja Filipoksen Kesarean ympärillä olevissa kylissä (Mark 8:27; Matt. 16:13), ei anneta selvää syytä. Siksi näissä vierailuissa on vaikea nähdä mitään ohjelmallista tarkoitusta.

25 Seuraavia kertomuksia koskeva viimeaikainen tutkimus: J. Sankamo, *Jesus and the Gentiles* (Åbo: Åbo Akademi University Press 2012), ss. 141–209.

26 Matt. 8:5–10 rinn. Luuk. 7:1–10 = Q. Ks. myös Joh 4:43–54.

27 Q mainitsee sadanpäällikön, mutta Johannes luonnehtii häntä kuninkaan virkamieheksi, mikä viittaa Antipaan joukkoihin. Niissä palveli myös juutalaisia. Itse sairas henkilö on Matteuksella πῶις ja Luukkaalla δοῦλος, jotka viittaavat todennäköisesti samaan. Johannes kuitenkin nimittää häntä pojaksi: υἱός.

28 Mark. 7:24–30. Ks. myös Matt. 15:21–28.

29 Gerasalaisen riivatus parantaminen (Mark. 5:1–20) ei sisällä tällaisia poikkeuksellisuuteen viittaavia näkökohtia. Tapaus on kuitenkin luonteeltaan pääasiassa demonologinen ja kristologinen; kysymyksen Jeesuksesta ja ei-juutalaisista se liittyy vain pieneltä osalta, jos lainkaan. Myös Jeesuksen suhde itse riivattuun ja kaupungin ja maan asukkaisiin on parhaimmillaankin ristiriitainen (vrt. jakeet 17–19).

30 Ks. J. P. Meier, ”The Circle of the Twelve: Did it Exist During Jesus’ Public Ministry?”, *JBL* 116 (1997), pp. 635–672 (643–663).

kulmasta. Traditio toteaa laajasti ja yksiselitteisesti, että yksi niistä kahdestatoista läheisimmästä seuraajasta, jotka Jeesus oli itse valinnut, petti hänet.³¹ Kuinka tämä huomiota herättävä tosiseikka – toisin sanoen se, että traditio niin toteaa – on selitettävissä parhaiten?³² Seuraavassa esitän toisesta väittämästä joitakin vaihtoehtoisia tulkintoja, joilla voidaan pyrkiä antamaan selitys tälle traditiolle. Kuinka toimivia ne ovat?

- a) Jeesus valitsi kaksitoista opetuslasta juutalaisten heimoveljiensä joukosta pannakseen alulle uuden Israelin; yksi heistä petti hänet.
- b) Jeesus valitsi kaksitoista opetuslasta juutalaisten heimoveljiensä joukosta pannakseen alulle uuden Israelin; monet heistä pettivät hänet.
- c) Jeesus valitsi kaksitoista opetuslasta juutalaisten heimoveljiensä joukosta pannakseen alulle uuden Israelin; kukaan heistä ei pettänyt häntä.

Lopuksi on tutkittava myös vastakkaista väitettä:

- d) Jeesus ei valinnut kahtatoista opetuslasta(; kukaan heistä ei pettänyt häntä).

Vaihtoehto a) selittäisi tietenkin helposti sen, mitä traditiossa sanotaan. Oman arvioni mukaan myös vaihtoehto b) on mahdollinen: sen mukaan Jeesuksen pettivät itse asiassa useat opetuslapset, mutta traditio halusi lieventää Jeesuksen epäonnistumista – ja häpeää – vierittämällä syyn vain yhden opetuslapsen päälle. Vaihtoehto c) on epätodennäköinen, koska on vaikeampi selittää, miksi traditio siinä tapauksessa toteaisi Jeesuksen epäonnistuneen edes yhdessä tapauksessa. Lisäksi vaihtoehto d) on selvästi epäuskottava. Vaikka ei olisikaan mahdotonta selittää, miksi traditio kuitenkin kertoisi Jeesuksen valinneen itselleen kaksitoista läheistä opetuslasta, arvoitukseksi jäisi, miksi se toteaisi hänen epäonnistuneen yhden opetuslapsen kohdalla.

Mielestäni vaihtoehdot a) ja b), jotka molemmat edellyttävät Jeesuksen valinneen kaksitoista opetuslasta, selittävät tradition sisältämän toteamuksen parhaiten.³³

31 Matt. 10:4; 26:14–16, 25, 47–50, 27:3–10; Mark. 3:19; 14:10–11, 43–46; Luuk. 6:16; 22:3, 47–48; Apt. 1:16–20, 25; Joh. 6:71; 12:4; 13:2, 26–27, 30; 18:2–5.

32 On todellakin merkille pantavaa, että traditio niin avoimesti, laajasti ja yksimielisesti tuo ilmi, että yksi Jeesuksen läheisimmistä seuraajista, jotka hän oli itse valinnut ja kutsunut ja joihin hän siten luotti, kääntyi Jeesusta vastaan.

33 Tässä yhteydessä ei ole tarpeen tehdä valintaa vaihtoehtoisten tulkintojen a) ja b) välillä. En kuitenkaan näe mitään syytä olettaa, että jotkut muut opetuslapset (tai yksi heistä) olisivat yhdessä Juudaksen kanssa pettäneet Jeesuksen. Teksteistä ei löydy tällaiselle oletukselle mitään tukea. Vaihtoehto b):n tarkoitus oli osaltaan testata kyseessä olevaa väittämää.